

Дідух А. В., студентка 16 групи, 5 курсу Інституту підготовки кадрів для органів прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ОСВІТА ЯК СПОСІБ ВИПРАВЛЕННЯ ТА РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ

Відповідно до чинного законодавства метою кримінального покарання є не лише кара, але й виправлення особи, а в подальшому – її ресоціалізація. Кримінально-виконавчий кодекс (далі – КВК) у статті 6 встановлює, що виправлення засудженого являє собою процес позитивних змін, які відбуваються в його особистості та створюють у нього готовність до самокерованої правослухняної поведінки, а ресоціалізація – це свідоме відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства; повернення його до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві.

Вище зазначена норма містить також перелік засобів, що сприяють меті виправлення і ресоціалізації. Одним з них є загальноосвітнє і професійно-технічне навчання засуджених. Варто вказати, що деякі науковці розглядають освіту як різновид соціально-виховної роботи. Однак, як влучно зазначає О. В. Таволжанський, заходи, що зазначені в літературі «заходами соціально-виховної роботи», в тому числі загальноосвітнє та професійно-технічне навчання, здебільшого є елементами зовсім інших видів діяльності або виступають окремими засобами виправлення [1, с. 29]

Конституція України кожному, в тому числі і засудженим, гарантує право на освіту. Освіта виступає важливою соціальною складовою, оскільки в її процесі особа не лише вивчає нову інформацію, а й розвиває власне мислення, розширює погляди про оточуючий світ, поняття моралі тощо. Крім того, навчання неможливе без виховання особи, що безумно впливає на формування особистості, закладає певні моделі поведінки в конкретних ситуаціях.

Загалом, вітчизняне законодавство регламентує порядок доступу засуджених осіб до здобуття освіти. Певні особливості стосуються лише осіб, засуджених до таких видів покарання як обмеження та позбавлення волі. Так, відповідно до ч. 1 ст. 125 КВК у колоніях відповідно до законів України «Про освіту» і «Про загальну середню освіту» для засуджених забезпечується доступність і безоплатність здобуття повної загальної середньої освіти. На реалізацію цієї норми в установах виконання покарань створюються навчальні заклади різного рівня. Водночас вищі навчальні заклади

(далі – ВНЗ) в таких місцях не функціонують, таким чином засуджені до позбавлення волі фактично здобувати вищу освіту не можуть.

Що стосується загальноосвітнього та професійно-технічного навчання, то для його здобуття засудженим створені найбільш сприятливі умови. Зокрема, як вказує М. В. Березньов загальноосвітнє навчання ув'язнених до позбавлення волі розвиває їх кругозір, підвищує загальний рівень інтелекту та цивілізованості, стаючи при цьому перешкодою для вчинення повторних злочинів. Крім того, не менш важливе значення у сфері виправлення засуджених має і професійна підготовка. Відсутність, зокрема, трудової спеціальності, є криміногенним фактором, який досить часто призводить до рецидивів [2, с. 233].

Варто зауважити, що освіта засуджених характеризується певною специфікою. Як влучно вказують Ю. О. Матвєєва і О. М. Конопацька освітній стандарт стосовно засуджених повинен охоплювати три нормативних компоненти: мінімальну кількість навчальних предметів, які має засвоїти засуджений учень; обов'язкові знання та вміння щодо кожного зі стандартів; рівень моральності (ступінь виправлення) [3, с. 181].

При побудові освітніх програм для осіб, що перебувають в установах виконання покарань було б доцільним вивчати і при можливості застосовувати іноземний досвід у цій сфері. Наприклад, США приділяє найсерйознішу увагу питанням виправлення засуджених через продуктивно поставлений виховний процес. Зокрема, засудженим надається можливість приймати участь у різноманітних шкільних та університетських програмах, професійній підготовці тощо. Що примітно, усім учням в центрах професійної підготовки протягом усього терміну навчання виплачується стипендія [4, с. 93-94]. Ще одним прикладом, який заслуговує на увагу, є навчальний процес у Німеччині. Так, освіта засуджених характеризується наявністю різних форм індивідуальної роботи з кожним ув'язненим, а також цілою низкою різноманітних освітніх програм. Крім того, кожний засуджений може отримати і вищу освіту, тобто вступити до ВНЗ. Крім того, адміністрація в'язниць планує закінчення професійного навчання таким чином, щоб воно збіглося із закінченням строку покарання, надаючи засудженому можливість відразу після звільнення нормально інтегруватися в життя суспільства [5, с. 94-95].

Що стосується України, то питання здобуття вищої освіти засудженими є достатньо проблемним і наразі невирішеним. Це ускладнюється передусім не суспільними стереотипами про «закритість» пенітенціарних закладів і не з відсутністю у вищих навчальних закладів бажання навчати засуджених, а з недостатньою розробленістю правових, організаційних і науково-методичних засад щодо надання такого виду вищої освіти [3, с. 183].

Так, перші кроки, спрямовані на наближення вищої освіти до засуджених вже зроблені. Зокрема, між Українським центром оцінювання якості освіти

та тоді ще Державною пенітенціарною службою було укладено угоду, яка визначає порядок співпраці на всіх етапах підготовки і проведення зовнішнього незалежного оцінювання засуджених та осіб, узятих під варту, які виявили бажання вступати до вищих навчальних закладів України.

Важливість освіти в життя людини, зокрема, і в процесі виправлення та ресоціалізації засуджених, важко переоцінити. Освіта, як вказує А. В. Градецький, є не лише процесом набуття певних знань і вмій, а й педагогічним процесом, що має соціальну спрямованість на формування рівня загальної культури, світогляду особистості, її моральних якостей і поведінки. Освіта сприяє подальшій соціальній адаптації, професійному становленню, психологічній стійкості колишніх засуджених, запобіганню рецидивній злочинності у країні [6, с. 53].

Таким чином, на нашу думку, застосування освіти у виправленні засуджених та їх ресоціалізації є безумовно важливим і невід'ємним елементом цих процесів. Однак, ця сфера потребує певних змін та доповнень. Зокрема, було б доцільно в цьому питанні застосувати іноземний досвід. Перш за все, забезпечити особам, що відбувають покарання у вигляді позбавлення волі, доступ до вищої освіти. Крім того, варто при розробці планів навчального процесу враховувати індивідуальні особливості кожного із засуджених, будувати максимально індивідуалізовані програми. Безумно, це сприятиме досягненню мети покарання, а також дозволить ув'язненим легше повертатись у суспільство після відбування покарання.

Література:

1. Таволжанський О. В. Соціально-виховна робота із засудженими до позбавлення волі : монографія / О. В. Таволжанський ; за ред. В. В. Голіни ; НЮУ ім. Я. Мудрого. – Харків : Право, 2015. – 192 с.
2. Березньов М. В. Загальноосвітнє і професійно-технічне навчання як основні засоби виправлення і ресоціалізації засуджених / М. В. Березньов // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Право. – 2016. – Вип. 21. – С. 232–235. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKKhIPR_2016_21_54.
3. Матвєєва Ю. О., Конопацька О. М. Роль освіти дорослих у процесі ресоціалізації засуджених / Ю. О. Матвєєва, О. М. Конопацька // Юридична психологія. – 2016. – № 1. – С. 180–187.
4. Караман О. Л. Вища освіта в процесі ресоціалізації засуджених у пенітенціарних закладах / О. Л. Караман // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2011. – № 3. – С. 90–94.
5. Вакуленко О. В. Освіта як чинник ресоціалізації осіб, які звільняються з місць позбавлення волі / О. В. Вакуленко // Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету : зб. наук. пр. звітно-наук. конф. викладачів ун-ту за 2011 р. (9–10 лют. 2012 р.) / уклад: Г. І. Волинка, О. В. Уваркіна, О. П. Симо-

ненко, О. П. Ємельянова. – Київ : Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова, 2012. – Ч. 1. – С. 94, 95.

6. Градецький А. В. Освіта як засіб виправлення засуджених / А. В. Градецький // Держава та регіони. Серія «Право». – 2015. – № 1(47). – С. 51-55.
7. Кримінально-виконавчий кодекс України [Електронний ресурс]: Кодекс, Закон від 11.07.2003 № 1129-IV // Законодавство України : офіційний веб-портал Верхов. Ради України. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1129-15>. – Заголовок з екрана.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО
КАФЕДРА КРИМІНОЛОГІЇ
ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА

**СУЧАСНА НАУКА
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА**

Матеріали «круглого столу»
для студентів, аспірантів та молодих вчених

(Харків, 25 квітня 2018 року)

Харків
«Право»
2018

УДК 343.988
С89

Редакційна колегія:

д-р юрид. наук, проф. Б. М. Головкін (*голова*);
д-р юрид. наук, проф. А. Х. Степанюк;
канд. юрид. наук, доц. К. А. Автухов (*відповідальний секретар*);
канд. юрид. наук, доц. М. В. Романов;
канд. юрид. наук, доц. О. В. Ткачова;
канд. юрид. наук, доц. О. В. Таволжанський;
канд. юрид. наук, ас. О. В. Гальцова

Сучасна наука кримінально-виконавчого права : матеріали «круглого столу» для студентів, аспірантів та молодих вчених (Харків, 25 квітня 2018 р.). – Харків : Право, 2018. – 468 с.

ISBN 978-966-937-444-8

У збірник увійшли наукові доповіді та тези виступів учасників «круглого столу», присвяченого перспективам реформування кримінально-виконавчої системи України. Матеріали подані в авторській редакції.

УДК 343.988

ISBN 978-966-937-444-8

© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2018
© Оформлення. Видавництво «Право», 2018

Наукове видання

**СУЧАСНА НАУКА
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА**

Матеріали «круглого столу»
для студентів, аспірантів та молодих вчених

(Харків, 25 квітня 2018 року)

Видається в авторській редакції

Підписано до друку з оригінал-макета 13.06.2018.
Формат 60×84 ¹/₁₆. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 27,2. Обл.-вид. арк. 28,8. Вид. № 1923.
Тираж 100 прим.

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України
та Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Україна, 61002, Харків, вул. Чернишевська, 80а
Тел./факс (057) 716-45-53
Сайт: www.pravo-izdat.com.ua
E-mail для авторів: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для замовлень: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції — серія ДК № 4219 від 01.12.2011 р.

Виготовлено у друкарні ТОВ ПРОМАРТ
Тел. (057) 717-28-80